

Stricker (Zeisel) Éva (1906–2011)

Az ipari formatervező, a képzőművész és a mozdulatművész

Közvetlenül elhunyt előtt, 2011 őszén egy New York közelében fekvő kisvárosban, New City-ben találkoztam Stricker Évával, a világhírű iparművésszel. Stricker Éva az első nő volt a New York-i Museum of Modern Art történetében, akinek 1946. április 7. és június 9. között *New Shapes in Modern China Designed by Eva Zeisel* címmel (1. kép) önálló kiállítást szenteltek. 2011-ben már rosszul látott, és igencsak rosszul hallott, Katzi (Kövesházi Ágnes mozdulatművész) nevére azonban visszatért bele az élet. Hallani akarta a hangját, látni a fotóit! Életének első évtizedei: a barátnője, Katzi és a szerelme, Gyuri, akivel a Balatonon együtt csónakázott, láthatóan mély nyomot hagytak benne.

Stricker Éva 1906. november 13-án, Stricker Sándor és Polányi Laura második gyermekeként született Budapesten. Anyai naganyja, Cecile Wohl Pollacsek és édesanyja, Polányi Laura, aki az egyik első egyetemet végzett nő volt Magyarországon,¹ a pszichoanalitikus mozgalom lelkes támogatói és a Dalcroze-módszer magyarországi meghonosítói voltak.² Polányi Laura (Mauzi) 1911-ben egy, a naturizmus és a pszichoanalízis elveivel összhangban működő kísérleti³ iskolát létesített 5-6 éves gyermekek számára (2. kép).⁴ Ebben az iskolában Dalcroze módszerét egy svájci mozdul-

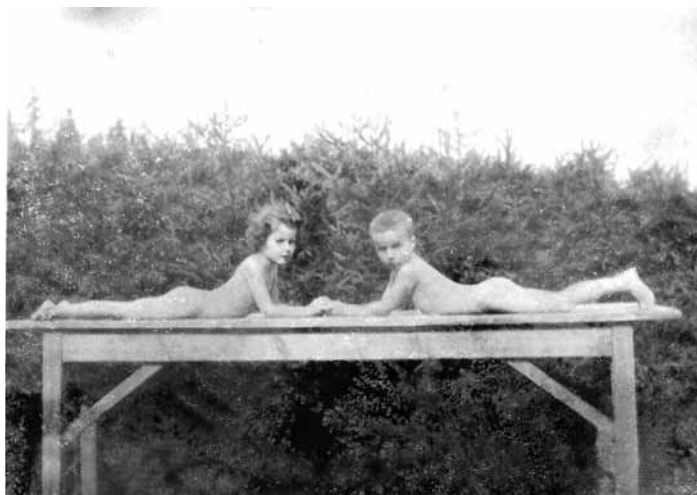
1. kép. Stricker Éva, 1920-as évek, MTA BTK MI, Adattár, Kövesházi Ágnes hagyatéka (MDK-C-I-165)

¹ Polányi Laura 1904-ben végezte el a Budapesti Tudományegyetem angol–történelem szakát, 1909-ben doktorált magyar történelem, esztétika és angol irodalom tárgyából. Lásd Judit SZAPOR: *The Hungarian Pocahontas: the Life and Times of Laura Polányi Stricker, 1882–1959*. New York, Columbia University Press, 2005. 23.

² Cecile Wohl Pollacsek 1909-ben pszichoanalitikus terápiának vetette alá magát a zürichi Bircher-Brenner klinikán. Lásd SZAPOR 2005. i. m. 21. A kúra hatására Cecil mama a pszichoanalízis lelkes híve lett, ezt tükrözi *Kunst und Psychoanalyse* című tanulmánya. Forrás: OSZK Kézirattár, Polányi-hagyatéka, 212-es fond, Polányi Cecil cikkei. Magyarul lásd POLÁNYI Cecil: *Művészet és pszichoanalízis*. In: *Írástudó nemzedékek. A Polányi család története dokumentumokban*. Szerk. LENKEI Júlia. Budapest, MTA Filozófiai Intézet–Lukács Archívum, 1986. 43–45.

³ Szapor Judit 1911 szeptemberére teszi az iskola nyitását. Lásd SZAPOR 2005. i. m. 33.

⁴ Sigmund FREUD–FERENCZI Sándor: *Levelezés, I/2. kötet, 1912–1914*. Szerk. Éva BRABANT–Ernst FALZEDER–Patrizia GIAMPIERI-DEUTSCH. Budapest, Thalassa Alapítvány–Pólya, 2002. 60. 281. levél.

2. kép. A naturizmus jelentkezése Polányi Laura gyermeknevelésében, 1911 körül, MTA BTK MI, Adattár (MDK-C-I-165)

bert (*A művészet fejlődése*), Kernstok Károly (*A művészi termelés lelki kényszerűsége*), Lesznai Anna (*Művészet és kézimunka*), Vedres Márk és Undi Mariska (*Iparművészet és kézimunka*).⁷ A Női Líceummal egy időben Cecil mama egy minden korosztály számára (gyermekek, ifjak, felnőttek) nyitott Dalcroze Intézetet is alapított, illetve működtetett.⁸ Ily módon iskoláival mintegy összekapcsolta az irodalmat, a táncot és a képzőművészetet. A három nagy mozdulatművészeti irányzat: az orkesztika (Dienes Valéria), a Mensendieck elvein alapuló női torna (Madzsar József révén közvetve) és a Dalcroze-vonal képviselői pedig – ha nem is táncpedagógusként működve – tanári szerepet kaptak iskoláiban.

Stricker Éva apai ágról szintén ismert női felmenőkkel bírt: apai nagynénje, Stricker Gina szobrászművész előbb Telcs Ármin, majd Kernstok Károly felesége volt. Stricker Éva unokatestvére, Szentpál (született Stricker) Olga mozdulatművész, tulajdonképpen Polányi Laura és Cecile Wohl Pollacsek 1911–1912-es kísérleteinek beteljesítője volt – e kísérletekben Dalcroze módszerét szerették volna Magyarországon meghonosítani. Szentpál Olga az elsők között sajtótította el itthon a módszert, és már 1917 és 1919 között a budapesti Dalcroze Intézet tanáráként működött.⁹ Stricker Éva Szentpál Olgával és annak férjével, Rabinovszky Máriusszal egész életében szoros kapcsolatot ápol: az 1930-as években segédkezett kivándorlási terveik megvalósításában, a második világháború utáni nehéz helyzetet a házaspár az ő támogatásával élte túl.¹⁰

latművész, Odier kisasszony,⁵ a rajzot Czigány Dezső tanította.⁶ Egy évvel később, 1912-ben, Stricker Éva nagyanyja, Cecile Wohl Pollacsek a magyar hölgyeknek egy tudományos továbbképző tanfolyamot, úgynevezett Női Líceumot indított, ahol azok heti nyolc órában ismerkedhettek a korszak tudományos eredményeivel. A tantárgyakat többek között Dienes Valéria (lélektan), Dienes Pál (fizika) és Madzsar József (biológia) tanították. Az irodalmi órákat a nyugatosok (Ady Endre, Iqnotus, Kaffka Margit), a képzőművészeti előadásokat jórészt a Nyolcak tagjai tartották: Czigány Dezső (*A festői lehetőségek*), Berény Ró-

⁵ Fernand DIVOIRE: *Pour la danse*. Paris, Editions de la danse Saxe, 1935. 242. A szakirodalom általában egy Svájc-ból hozott Dalcroze-tanárnőt említ. Ezzel szemben Pat KIRKHAM tanulmányában (Eva Zeisel: *Design Legend 1906–2011*. In: *Eva Zeisel: Life, Design, and Beauty*. Ed. Pat KIRKHAM–Pat MOORE–Pirco WOLFFRAMM. New York, Chronicle Books LLC, 2013. 9–44: 16.) magát az iskolateremtő Emile Jaques-Dalcroze-t nevezi meg a Dalcroze-módszer tanáráként. Valószínűleg Divoire 1935-ös táncmonográfiájának adatát kell hiteles forrásnak tekintenünk, aki Rabinovszky Máriusz közlésére alapozva az első magyar Dalcroze-tanárként a svájci Odier kisasszonyt említi. A Polányi-féle iskolában tanító Jeanette Odier Chambaud valószínűleg rokona annak a Florence Odiernek, aki Appia távoli unokatestvére és Henry Odier lánya volt.

⁶ Eva Zeisel Archive, Eva Zeisel életrajza, New City.

⁷ OSZK, Kézirattár, A Polányi-család hagyatéka, Fond 212/264/8, *Polányi Cecil Női Líceumának értesítője*. Az 1912/13-as év értesítőjének egyik példányában néhány nevet, illetve előadást áthúztak, így nem egyértelmű, hogy a képzőművészek közül végül Kernstok Károly és Undi Mariska megtartotta-e az előadásait.

⁸ VEZÉR Erzsébet: A Polányi család. In: *Írástudó nemzedékek. A Polányi család története dokumentumokban*. Szerk. LENKEI Júlia. Budapest, MTA Filozófiai Intézet–Lukács Archivum, 1986. 5–25: 10.

⁹ Szentpál Olga szülei Stricker Gyula és Mimi (Vilma) Wechsler; férje Rabinovszky Máriusz művészettörténész volt.

¹⁰ OSZK, Kézirattár, A Polányi-család hagyatéka, Fond 212/284, Rabinovszky Máriusz levelei Stricker Évához.

3. kép. Mozdulattanulmány Stricker Éváról, 1920-as évek második fele, MTA BTK MI, Adattár (MDK-C-I-165)

valamint Madzsar Alice bátyja, Jászi Oszkár, az 1910-es évek tudományos életének, a reformpolitikai gondolkodó közegnek voltak meghatározó alakjai. A Tanácsköztársaság bukása után a Madzsar-iskola ennek a gondolkodásmódnak lett a folytatója. Ugyanakkor a társasághoz tartozó hölgyek (Polányi Laura, Cecile Wohl Pollacsek) grafológia és pszichoanalízis iránti érdeklődésének is a Madzsar-iskola vált az örökösévé.¹² Stricker Éva a gyermekkori Dalcroze-oktatás után, Madzsar Alice-éknál is kapcsolatban maradt a mozgással, ám nem tudni, mennyi ideig foglalkozott tánccal. Lenkei Júliának mesélte, hogy Kövesházi Ágnessel és harmadmagával fehér ruhában részt vett egy háromszereplős mozgásprodukcióban, ami „biztos elég érdekes volt”, ám arcán fehér maszkot kellett viselnie, mivel édesanyja, az első magyar feministák egyike, nem engedte, hogy a jó családból való fiatal lány exponálja magát.¹³ A leírás a Madzsar-tánc cso-

A rokoni szálak ellenére Stricker Éva mégsem Szentpál Olga iskolájában, hanem a közös szellemi háttérből adódóan Madzsar Alice-ékkal kezdett dolgozni. Anyai nagybátyja, Polányi Károly és távoli rokona, Szabó Ervin,¹¹

4. kép. Stricker Éva speciális kosztümben, 1920-as évek második fele, MTA BTK MI, Adattár (MDK-C-I-165)

¹¹ Szabó Ervin édesanyja, Pollacsek Lujza, Stricker Éva nagyapjának volt a testvére.

¹² Cecile Wohl Pollacsek pszichoanalízissel kapcsolatos tanulmányát lásd a 2. jegyzetben. *Graphologie* című tanulmánya az OSZK, Kézirattár, Polányi-hagyatékában (212-es fond) található. Madzsar Alice ugyancsak tanulmányozta a grafológiát, lásd MADZSAR Józsefné JÁSZI Alice: A grafológia, mint tudomány. *A gyermek*, 18. 1925. 5–8. 65–77. Madzsar Alice elméletben és gyakorlatban egyaránt foglalkozott mozgáskarakterológiával is.

¹³ LENKEI Júlia: Pontositás. *Élet és Irodalom*, 50. 2006. 48. december 1. 16.

5. kép. Stricker Éva festménye, 1920-as évek, olaj, vászon, magántulajdon

6. kép. Stricker Éva festménye, 1920-as évek, olaj, vászon, magántulajdon

port korai, *Csicsibua* című előadását idézi, amelyet 1926–1927-ben az *Új Föld*-esteken is előadtak, ám a fennmaradt dokumentumokban a táncosok között nem szerepel Stricker Éva neve. Ismerünk két képet, amelyek feltételezni engedik, hogy táncsal is foglalkozott: az egyikben táncszerű pozícióban, a másikon speciális kosztümben látható (3–4. kép). Ugyanakkor a kezdeti időkből életét a festészet határozta meg.

Az Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolát 1923 őszétől, Vaszary János tanítványaként, három féléven át látogatta.¹⁴ Ismerte Márffy Ödönt és Derkovits Gyulát is, akik alkalmanként festeni tanították.¹⁵ Ez utóbbi a család Istenhegyi úti hatalmas kertjében avatta be Stricker Évát a fák festésének rejtelmeibe. Kertjükben, illetve a kertjükben álló, műteremmé alakított üvegházban alkotta Éva első díszletterveit, festményeit és grafikáit. Korai időszakában főként – valószínűleg az egykori Nyolcakon keresztül érkező – fauve hatásokról árulkodó képeket festett (5–6. kép). Az 1920-as években a festés mellett díszlettervezéssel is foglalkozott, de az ilyen irányú munkásságáról viszonylag keveset tudunk. A Madzsar–Palasovszky-féle színház programjaiban először az *Új Föld*-esteken, a *Rómeó és Júlia. A szerelem játéka a XIV. és a XIX. században* című darabnál tűnik fel a neve.¹⁶ A társulathoz talán barátnője, Kövesházi Ágnes révén kerülhetett. Gyermekként, az 1910-es években mindketten Bécsben éltek, valószínűleg ott ismerték meg egymást. Legismertebb színházi díszlete Palasovszky Ödön Rendkí-

¹⁴ PÜNKÖSTI Árpád: A legkisebb hidacska. *Új Tükör* (é. n.). 6. MTA BTK MI, Adattár, Kövesházi Ágnes hagyatéka, újságkivágat (MDK-C-I-165).

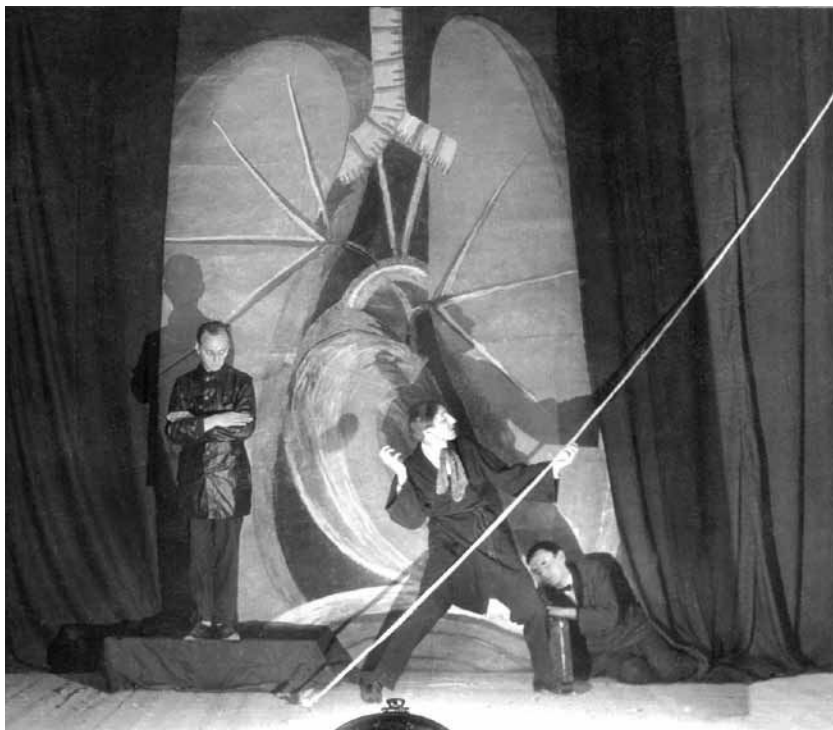
¹⁵ Uo. (PüNKÖSTI a Stricker Évával készített riportból idéz). Azt, hogy Czigány Dezső és Márffy Ödön tanították az ifjú festőnőt, Pat Kirkham is említi. Lásd: KIRKHAM 2013. i. m. 18–19.

¹⁶ A harmadik *Új Föld*-est programja, 1927. április 29., Zeneművészeti Főiskola Kamaraterme, MTA BTK MI, Adattár, Palasovszky Ödön hagyatéka (MDK-C-I-107/462).

vüli Színpadának *A lélek kulisszái* című előadásához készült (7. kép).¹⁷ Nyikolaj Jevrenov művében egy, az emberi lélekben fél perc alatt lezajló történet elevenedik meg: az egyén gondolkodó, érzelmi és tudat alatti énjének megszemélyesítéseivel játszódik le a dráma. A gondolkodó és az emocionális én küzd egymással, az egyik a feleséget hívja segítségül, a másik a táncosnőt, végül az érzelmi győz, öngyilkosságot parancsolva a testnek.¹⁸ A darab végén megjelenik egy lámpást tartó férfi (a Kalauz), aki csak annyit mond: „végállomás.” Stricker Éva az előadáshoz egy erekkel átszótt emberi szívet és tüdőt tervezett papírból. A díszlet olyan nagy méretű volt, hogy csak öszszetekerve, gyalog lehetett Budáról Pestre, a Zeneakadémiához átvinni a Strickerék kertjében megtervezett anyagot. Az előadást félhomály és sötétség uralta, csak a színpad hátsó részén elhelyezkedő szív és tüdő volt megvilágítva. Stricker az előadás közben a színpad szélén ült, és a díszletszívbé vezetett elektromos vezetékek kezében lévő végének össze-összeérintésével lüktetésbe hozta azt.¹⁹ A díszletnek, akárcsak a darabnak, sikere volt, *Az Ujság* külön bekezdést szentelt az előadás szugesztíóját erősítő szívkompozíciónak.²⁰

Stricker Éva családjának tulajdonában található egy fotó, amelyen egy, az ég felé tekintő férfi látható. Az alak bal térdben hajlított, előrelépő lába, illetve könyökben hajlított karjai révén geometrikus hatást kelt. Mellkasán szívszimbólum látható. Ugyancsak geometrikus hatású – körökből, háromszögekből épül fel – az alak felé hajló utcai lámpa. A fotó párdarabját az MTA BTK Művészettörténeti Intézet Adattára őrzi: a figura ezen már elvesztette emberi jellegét, feje leegyszerűsített alakzat. Nem tudni, pontosan mihez készültek a tervek, talán *A lélek kulisszái*hoz vagy *Palasovszky Ödön mechanikus konferansz-revüjéhez* (8. kép).

Stricker Évának a Rendkívüli Színpadhoz köthető tevékenysége nem korlátozódik *A lélek kulisszáira*. Színpadtervezője volt *A mechanizált ember* című est *Bimini* pantomimjának és

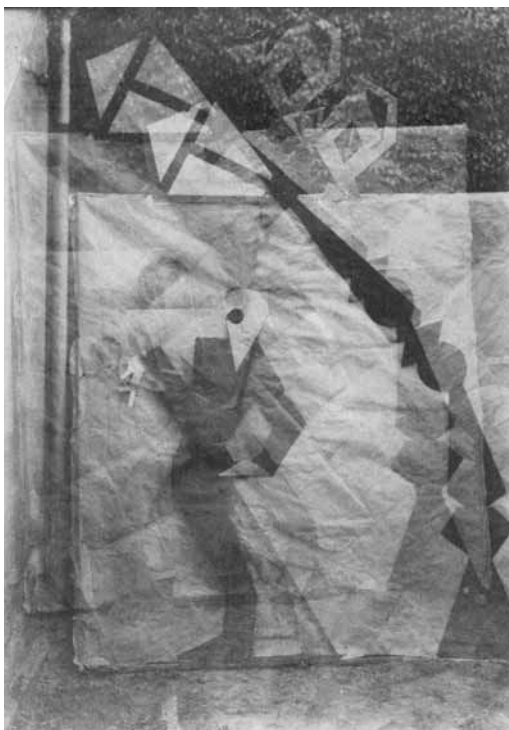
7. kép. *A lélek kulisszái* színpadképe, díszlettervező Stricker Éva, 1928, MTA BTK MI, Adattár, Palasovszky Ödön hagyatéka (MDK-C-I-107/484/4)

¹⁷ Rendkívüli Színpad bemutató előadása, *Happy End*-est, 1928. október 13., MTA BTK MI Adattár, Kövesházi Ágnes hagyatéka (MDK-C-I-165/III/b/4).

¹⁸ A Palasovszky-féle színház legjellemzőbb vonása a pszichológia iránti érdeklődés volt. A *Versenyfutás az árnyékkal* című későbbi darabjukban az író vetélytársát a pszichoanalízis fegyverével kényszeríti öngyilkosságra. Idesorolhatnánk a társulat kései darabjait, Madzsar Alice mozgáskarakterológiáját, vagy Palasovszky Ödön Freud-sanzonjait is.

¹⁹ Stricker Éva szóbeli közlése.

²⁰ N. n.: *A lélek kulisszái*. *Az Ujság*, 1928. október 14. (az újságkivágat a család tulajdona).

8. kép. Stricker Éva terve, 1928 körül, MTA BTK MI, Adattár (MDK-C-I-165)

*Palasovszky Ödön mechanikus konferansz-revüjének is.*²¹ Az utóbbi különféle szerepekbe ragadt embereket (*Hivatalnok-automata, Sportoló-gép*), gépiessé váló szokásokat és (pót)cselekvéseket (*Az evés kényszere, A sablonok ünnepe*) vitt színre. A *Bimini* koreográfiája mintha Stricker Évára lett volna kitalálva: *Bimini* „hajdan a mesék országa volt, ma Üveggyár Rt., amely kis üvegfigurákat gyárt. Egy ilyen üvegfigura veszi magának a bátorságot, hogy ellejtse a szerelem egész történetét.”²² A koreográfia egy szóló formájában előadott „duó” volt, amelyet az ezüstre festett Róna Magda táncolt. A zenei kíséretben két hangszer felelgetett egymásnak: a táncosnő volt a „fuvola”, a másik, a párja csak a zenében, a zongorajátékban jelent meg.²³

Stricker Éva nem a színpad hatására fordult el a festészettől, ennek jelei már korábban megmutatkoztak. Főiskolai tanulmányait megszakította, hogy az iparművészet mellett kötelezze el magát: 1925-ben a Budapesti Tetőfedő, Kályhás és Kútcsináló Mesterek Ipartestületénél szerzett segédlevelet. Az egyik első női keramikusként első munkahelye hat hónapra a kispesti Gránit Kőedény- és Porcelángyár lett, amely jó minőségű, nagysorozatú termékeket dobott a piacra. Stricker Éva egyebek mellett egy kézi festésű, keleti hatásokról árulkodó teáskészletet tervezett a gyárnak, madarakkal és ágakkal. 1925-ben Párizsba látogatott, majd 1927 nyarától hat hónapra a jelenleg Hamburg külvárosában található Hansa Kunstkeramiknál helyezkedett el. Úgy tűnik, hogy Madzsar Alice-ék számára azokban az időszakokban tervezett színházi díszleteket, amikor éppen munka híján volt: az *Új Föld*-estek díszleteit, miután otthagyta a Gránitot, a Rendkívüli Színpad számára pedig hamburgi hazatérése után. Szívóssága már a korai időszakban is példaértékű volt: míg Kispessten heteken át a maga készítette ágyban, a gyárban aludt, addig Hamburgban a vörös lámpás negyed közelében élt és alkotott. Az intellektuális közegekből egyszerű emberek közé, a nagypolgári miliőből egy rideg, kemény, nélkülözésekkel teli világba került. A nagy ugrás karrierjében 1928 őszén következett be, amikor Budapestről Schrambergbe ment, ahol a főként étkészletekre és háztartási kerámiákra specializálódott Schramberger Majolika-Fabrik ipari formatervezője lett. Mintegy 350 ember dolgozott a keze alá, hogy az előzetesen vázlatokban, kisméretű modellekben megformált tervek kivitelezésre kerüljenek. Másfél év alatt több mint 200 terve kerül forgalomba, és a német *Die Schaulade* magazin elismerően írt munkáiról. Stricker Éva schrambergi tervei geometrikusak voltak, amit nem kell feltétlenül Bauhaus-hatással magyaráznunk; ő ezt úgy interpretálta, hogy a geometrikusság a korszak levegőjében volt. Arra törekedett, hogy naprakész legyen a kortárs iparművészetben, meglátogatta az 1925-ös párizsi *Exposition internationale des arts décoratifs et industriels modernes*-t, majd főnöke kérésére

²¹ *Palasovszky Ödön mechanikus konferansz-revüje* a Rendkívüli Színpad második – *A mechanizált ember* címet viselő – bemutatkozó előadásán 1928. október 27-én a Zeneakadémia kamaratermében volt látható.

²² N. n.: *A mechanizált ember*. Az *Újság*, 1928. október. Újságkivágat. MTA BTK MI, Adattár, Palasovszky Ödön hagyatékából (MDK-C-I-107).

²³ MTA BTK MI Adattár, Szabó Júlia interjúja Róna Magdával, gépelt változat (MDK-C-I-107/436/8-9).

részt vett a párizsi és a lipcsei iparművészeti kiállításon. 1930 körül Berlinbe ment, mivel úgy érezte, hogy Schramberg számára túl szűkös, és zavarta, hogy tervein sok esetben nem tüntetik fel a nevét. Édesanyja neki és testvérének Emil Nolde hatalmas lakását és műtermét bérelte ki, amely csakhamar a berlini művész- és tudósvilág összejöveteleinek egyik fontos helyszíne lett. A Stricker testvéreknél nemegyszer gyűlt össze százfős vendégsereg. Gyakran látogatta a korabeli értelmiség közkedvelt találkozóhelyét, a műterméhez közeli Romanisches Cafét, ahol esténként politikai és filozófiai eszmecserék folytak. Asztaltársai és barátai között találhatjuk Radványi Lászlót, Arthur Koestlert, Anna Segherst, Szilárd Leót, Victor Weisskopfot, Alex Weissberget, Fritz Houtermanst, Charlotte Riefenstahl, Hans Zeiselt és Paul Lazarfeldet. Ugyanakkor a Bauhausszal szemben – bár Forbát Alfréddal, aki néhány tervét megmutatta neki, barátságot kötött – továbbra is fenntartásai voltak. Ahogy a kommunizmussal szemben is: bár ismerősei többségükben baloldaliak voltak, ő magát soha nem vallotta annak. Berlinben a Carstens alkalmazásában állt, főként a hirschau gyárnak készített terveket, amelyek lágy geometrikus formáikkal – mint életrajzírója, Pat Kirkham írja – Lindig és Friedländer, illetve Trudi Petri (Königliche Porzellan-Manufaktur) hatását mutatják (9. kép).²⁴ A nagy gazdasági világválság következtében, 1931 végén a Carstens bezáratta a hirschau üzemét, így Stricker Évának ismét tovább kellett állnia. Ekkor kézenfekvőnek tűnt, hogy a Szovjetunióba menjen, mivel az egyik barátja, Alex Weissberg lengyel-osztrák fizikus kutatói állást kapott az ukrain Harkovban, és a vele kötött névházassága révén Stricker Éva maga is vízumhoz jutott. A rövid kiruccanás végül sokéves kint tartózkodássá nyúlt. 1932 januárjában, röviddel megérkezése után állást kapott: az ukrán porcelán- és üvegyárak ellenőrzése lett a feladata, majd 1932 nyaratól a leningrádi Lomonoszov Porcelángyárban a szobrász Natalja Danko és a szuprematista festő és grafikus Nyikolaj Szuetyin mellett dolgozott. Műveit egy konferencián Vlagyimir Tatlin is méltatta.²⁵ Karrierje egészen 1936-ig folyamatosan ívelt felfelé: 1934-ben a Dulevo Porcelángyár, 1935-ben a moszkvai Porcelán- és Üvegyár művészeti igazgatója lett.

Életében a nagy törés 1936 májusában következett be, amely dokumentálva van börtönnaplójában, barátja, Arthur Koestler pedig megírta a *Sötétség délben* című könyvében. Azal vádolták meg, hogy részt vett egy Sztálin elleni merénylet kitervelésében, és az általa külföldről hozott modelláló munkás Trockij embere. Letartóztatták és 16 hónapig – 1936 májusától 1937 szeptemberéig – börtönben tartották. Ezzel egy időben megindult a Szovjetunióban a külföldi tudósok bebörtönzése: korábbi férjét, Alex Weissberget, a fizikus Fritz Houtermanst, és Stricker Éva távoli rokonát, Hevesi Gyulát szintén letartóztatták. Valószínűleg ennek a letartóztatási hullámnak az áldozata lett Madzsar József is, aki felesége, Madzsar (Jászi) Alice halála

9. kép. Stricker Éva feltehetően berlini kerámia kávékészlete, 1930 körül, MTA BTK MI, Adattár (MDK-C-I-165)

²⁴ KIRKHAM 2013. i. m. 25.

²⁵ Uo., 27.

után a Szovjetunióba távozott, majd ott 1938 elején nyoma veszett.²⁶ Stricker Éva végül megmenekült: bár fegyvereket csempészték a lakására és hamis tanúzásra kényszerítették, végül elengedték, és kiutasították a Szovjetunióból.

A náciizmus árnyékában előbb Bécsbe, majd Londonba ment. 1938 őszén érkezett újdonsült asszonyként – régi barátja, a jogtudós Hans Zeisel feleségéeként – az Egyesült Államokba. A *China, Glass and Lamps* szerkesztőjének köszönhetően ismét beindult a karrierje, egy évvel megérkezése után már a brooklyni Pratt Institute-ban tanított, ahol ő vezette be az ipari szemléletet, és a diákokat gyakorlatokra vitte. 1942-ben Eliot Noyes, a Museum of Modern Art (MoMA) frissen alakult ipari formatervezés részlegének igazgatója felkérte, hogy tartson előadást *Handicraft and Mass Production* címmel; a projekt az 1950-es években a *Good Design* elnevezésű kerekasztal-beszélgetésekkel folytatódott. Ugyanakkor 1946-ban – az amerikai tervezők közül elsőként – egy dekoráció nélküli, tiszta fehér, modern étkezéslettel rukkolt elő, amelynek elismeréseként az első nő volt, akinek 1946-ban a MoMA önálló kiállítást szentelt. Ipari formatervei a világ minden táján ismertek. Hosszú élete folyamán számos cég – a Hall China, a Rosenthal China, a Castleton China, a Western Stoneware, a Federal Glass, a Heisey Glass és a Red Wing Pottery – számára készített terveket.

Stricker Éva hosszabb szünet után az 1980-as években újra tervezni kezdett. Magyarországi látogatása során a Zsolnay-gyárral dolgozott együtt. Kései alkotói fázisából egyebek mellett a Chantal részére tervezett teáskanna, a Nambe-nak tervezett poharak, illetve a Klein Reidnek készített kerámiák emelkednek ki. Ugyanakkor a textilművészetben is kipróbálta magát: a The Rug Company-nek leegyszerűsített halformákból álló szőnyeget alkotott. 1987-ben *Zeisel Éva, a modern amerikai keramika úttörője* címmel a budapesti Iparművészeti Múzeumban nyílt kiállítása.²⁷ Aktivitása élete végéig jellemezte, amint kíváncsisága és emberszeretete is, bár utolsó éveire egészségügyi állapota igencsak megromlott. Eredményes, hosszú, ám igen kemény és gyötrelmes életutat járt be.

Vincze Gabriella

²⁶ REPISZKY Tamás: A „zöldfülű gyermek” – Dr. Madzsar József. In: *A gyógyító mozgás művésze. Madzsar Alice emlékének*. Szerk. REPISZKY Tamás–ZÁLETNYIK Zita. Budapest, Semmelweis, 2012. 283–298: 296.

²⁷ A kiállítás 1987. április 16.–május 30. között volt látható, a kurátor Ernyey Gyula volt.